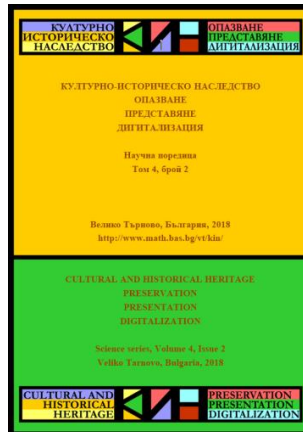

Science series
**Cultural and Historical
Heritage:
Preservation,
Presentation,
Digitalization**
Volume 4, Issue 2, 2018

Editors
Petko St. Petkov
Galina Bogdanova

**Institute of Mathematics and
Informatics, BAS**

RPL "P. R. Slaveykov"
Veliko Tarnovo, Bulgaria

ISSN: 2367-8038
Web: <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Научна поредица
**Културно-историческо
наследство:
опазване,
представяне,
дигитализация**
Том 4, брой 2, 2018

Редактори
Петко Ст. Петков
Галина Богданова

**Институт по математика
и информатика, БАН**

РНБ „П. Р. Славейков“
Велико Търново, България

Negoslav Sabev, Galina Bogdanova

Digital and Physical Accessibility of Tourist Places in Bulgaria

Pages 38-58

Негослав Събев, Галина Богданова

**Дигитална и физическа достъпност на туристическите обек-
ти в България**

Страници 38-58

http://www.math.bas.bg/vt/kin/files/papers/4_2/04-KIN-4-2-2018.pdf

Материалите в сборника са обект на авторско право.

Разрешение за направа на електронни или хартиени копия на част или на цяла публикация за лично или обучително ползване се предоставя без заплащане, при условие, че копията не са направени или разпространявани с цел печалба или търговска изгода и че копията са съпроводени с това съобщение и пълно цитиране на първата страница. За копиране под друга форма, за препубликуване или публикуване на сървъри се изисква предварително специално разрешение и/или заплащане.

Том 4, брой 2, 2018, ISSN: 2367-8038, <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Научни редактори:

проф. д-р Петко Ст. Петков, доц. д-р Галина Богданова

Технически редактори:

гл. ас. д-р Николай Ноев, гл. ас. д-р Калина Сотирова-Вълкова, гл. ас. д-р Галя Георгиева-Цанева, Паскал Пиперков

© Авторски колектив, 2018

Издание на:

Институт по математика и информатика при Българска академия на науките
Регионална народна библиотека „П. Р. Славейков”, гр. В. Търново, България
Съюз на учените в България, клон Велико Търново, България

This work is subject to copyright.

Permission to make digital or hard copies of portions of this work for personal or classroom use is granted without fee, provided that the copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that the copies bear this notice and the full citation on the first page. To otherwise reproduce or transmit in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or by any information storage retrieval system or in any other way requires written permission from the publisher.

Volume 4, Issue 2, 2018, ISSN: 2367-8038, <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Editors:

Prof. Phd. Petko St. Petkov, Assoc. prof. Phd. Galina Bogdanova

Copy editors:

Assist. prof. Phd. Nikolay Noev, Assist. prof. Phd. Kalina Sotirova-Valkova, Assist. prof. Phd. Galya Georgieva-Tsaneva, Paskal Piperkov

© Editors, authors of papers, 2018

Published by:

Institute of mathematics and informatics at Bulgarian Academy of Sciences
Regional Public Library “P. R. Slaveykov”, Veliko Tarnovo, Bulgaria
Union of scientists in Bulgaria, Veliko Tarnovo branch, Bulgaria

СЪДЪРЖАНИЕ / TABLE OF CONTENT

Предговор	5
Preface.....	7
Съдържание / Table of Content	9
Мирко Робов , Концепцията на проф. Атанас Божков за интериора на църквата „Св. Димитър“	11
Mirko Robov , The Concept of Prof. Atanas Bozhkov for the Interior of the Church “St. Dimitar”	11
Дмитрий Анатольевич Рытов , Образователные возможности мультимедийных продуктов учебно-методического комплекта по предмету «Музыка» (автор Д. А. Рытов), направленных на сохранение нематериального культурного наследия России	18
Dmitrii Anatolyevich Rytov , Educational Opportunities of Multimedia products of Educational-Methodical Complex on the Subject “Music” (Author D.A. Rytov), Aimed at Preserving the Intangible Cultural Heritage of Russia.....	18
Мария Димова, Детелин Лучев, Десислава Панева-Маринова , Технологии и средства за реализиране на метода „разказване на история“ за представяне на национално културно наследство	30
Maria Dimova, Detelin Luchev, Desislava Paneva-Marinova , Technology and Resources to Implement the Method “Story Telling” for the Presentation of National Cultural Heritage	30
Негослав Събев, Галина Богданова , Дигитална и физическа достъпност на туристическите обекти в България	38
Negoslav Sabev, Galina Bogdanova , Digital and Physical Accessibility of Tourist Places in Bulgaria	38
Светослав Ангелов Косев, Атанас Димитров Марков , Форум за триизмерна и компютърна графика – VISION. Пресечна точка на артистичните среди, образованието и индустрията	59
Svetoslav Angelov Kossev, Atanas Dimitrov Markov , Forum of Three-Dimensional and Computer Graphics – VISION. The Intersection Point of Artistic Circles, Education and Industry	59
Искра Лакова, Любомир Методиев, Камен Каменов, Валери Сачански, Георги Грънчовски , Научното наследство на Геологическия институт при БАН: научни списания, монографии, геоложки карти и колекции.....	67
Iskra Lakova, Lubomir Metodiev, Kamen Kamenov, Valeri Sachanski, Georgi Granchovski , Scientific Heritage of the Geological Institute at the BAS: Scientific Journals, Monographs, Geological Maps, and Collections.....	67
Стоян Капралов, Пенка Иванова , Нестор Марков и неговият принос в обучението по математика през Възраждането	80
Stoyan Kapralov, Penka Ivanova , Nestor Markov and his Contribution to Education in Mathematics During the National Revival	80
Мирко Робов , Църквата „Св. Димитър“ в градоустройствената среда на Търново /12-13 век/	92
Mirko Robov , The Church “St. Dimitar” in the Town-planning Environment of Tarnovo /12-13 Century/	92
Лиана Гълъбова , Предизвикателства на опазването, дигитализацията и представянето на българското църковно материално и нематериално наследство при взаимодействието на секуларизационните и десекуларизационни процеси на XX и XXI векове.....	110
Liana Galabova , Challenges of Preservation, Digitalization, and Presentation of Tangible and Intangible Bulgarian Church Heritage in the Interaction of Secularization and Desecularization Processes of 20 th and 21 st Centuries.....	110
Елена Шатъко , Паспортизация колоколов Гродненской области Беларуси	150
Elena Shatko , Pasportisation of Bells from Grodno Region Belarus.....	150
Галия Тодорова , Отпустителният чин според ръкописите № 48, 50 и 52 съхранявани в Научен архив БАН.....	178
Galya Todorova , Release Rank According to the Manuscripts № 48, 50 and 52 Stored in the Scientific Archive of BAS... ..	178
Виолина Атанасова , Три емблематични индийски личности в българското възприемане на Индия. XX век	193
Violina Atanasova , Three Emblematic for the Bulgarian Perception of Indian Persons. 20 th Century	193

Габриела Ванцарова, Дарина Илиева, Историята на тракийските българи в документи. Култура на паметта	214
Gabriela Vaptzarova, Darina Ilieva, The History of the Thracian Bulgarians in Documents. Culture of Memory	214
Калоян Николов, Ролята на съвременните информационни технологии при запазването на Нематериалното културно наследство	223
Kaloyan Nikolov, The Role of Modern Information Technologies in Preservation of the Intangible Cultural Heritage	223
Марияна Шабаркова-Петрова, Лиана Гълъбова, Поклонничеството на вярващите със специални потребности в сърцето на софийската Света гора – проучване и парадокси на една почти невъзможна мисия днес	229
Mariyana Shabarkova-Petrova, Liana Galabova, Pilgrimage of Believers with Special Needs at the Heart of Holly Mountain of Sofia City – Study and Paradoxes of a Mission Almost Impossible Today	229
Галина Богданова, Николай Ноев, Детелин Лучев, Жолт Ласло Маркус, Представяне на цифрови обекти тип „камбана“ в Интернет базирани приложения: “BellKnow” и “BOOK@HAND Bells”	270
Galina Bogdanova, Nikolay Noev, Detelin Luchev, Zsolt László Márkus, Introducing Digital Bell Objects in Web Based and Mobile Applications: “BellKnow” and “BOOK@HAND Bells”	270
Евгени Коев, Съществувало ли е праисторическо скално светилище в местността „Бел мел“ на Беляковското плато, община Велико Търново?	284
Evgeni Koev, Has There Been a Prehistoric Rock Sanctuary in the “Bel Meil” Area on the Belyakovsko Plateau, Veliko Turnovo Municipality?	284
Публикации по проект „Изследване на математически технологии за анализ на физиологични данни с включване на функционалност за хора със зрителен дефицит“ с номер на договор с фонд „Научни изследвания“ (ФНИ): ДМ 12/3 от 20.12.2017 г.	303
Publications under the Project “Exploration of Mathematical Physiological Data Analysis Techniques with Functionality for People with Visual Deficiency” under the Contract Number with the Scientific Research Fund (NSF): DM 12/3 (20.12.2017)	303
Галия Георгиева-Цанева, Красимир Чешмеджиев, Николай Ноев, Бази от данни за съхранение на физиологична информация – обзор	304
Galya Georgieva-Tsaneva, Krassimir Cheshmedzhiev, Nikolay Noev, Database for Storage of Physiological Information – Overview	304
Галия Георгиева-Цанева, Красимир Чешмеджиев, Създаване на база от данни за съхранение на кардиологична информация	314
Galya Georgieva-Tsaneva, Krassimir Cheshmedzhiev, Creation of Database for Storage of Physiological Information	314

ДИГИТАЛНА И ФИЗИЧЕСКА ДОСТЪПНОСТ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ОБЕКТИ В БЪЛГАРИЯ

Негослав Събев, Галина Богданова

Институт по математика и информатика, БАН, София, България

DIGITAL AND PHYSICAL ACCESSIBILITY OF TOURIST PLACES IN BULGARIA

Negoslav Sabev, Galina Bogdanova

Institute of Mathematics and Informatics, BAS, Sofia, Bulgaria

Abstract: People with disabilities are humans as all others. They have their own biological, intellectual, cultural etc needs. Satisfying those needs is often hindered by the lack of understanding and adequate physical and digital access to the corresponding resources, buildings, institutions and organizations. This article considers the present state of flowing processes in the tourism, and the accessibility of the Bulgarian tourist places.

Keywords: People with Disabilities, Research, Tourism, Cultural Heritage, Physical, Digital, Sensorial Accessibility

Резюме: Хората с увреждания са човешки същества като всички останали: те имат своите биологични, интелектуални, културни и др. потребности. Задоволяването им често е възпрепятствано от липсата на разбиране и адекватен физически и цифров достъп до съответните ресурси, сгради, институции и организации. Тази статия разглежда настоящото състояние на протичащите процеси в туризма и достъпността на българските туристически обекти.

Ключови думи: Хора с увреждания, Проучване, Туризм, Културно наследство, Физическа, Цифрова, Сензорна достъпност

Въведение

България разполага с разнообразие от природни, културни и исторически ресурси. Неоспоримо е богатството на културното ни наследство: около 40 000 регистрирани обекта от различни исторически епохи, от тях 7 със статут на недвижими културни ценности със световно значение и над 10 000 със статут национално значение; В списъка на материалното и нематериално световно културно и природно наследство на ЮНЕСКО са включени единадесет български обекта. По този критерий страната ни е на 21-во място в света по конкурентоспособност на културните си ресурси. По брой на археологически културни ценности се нареждаме на трето място в Европа след Италия и Гърция. Страната ни разполага с 33 археологически резервата и 10 етнографски, архитектурни и исторически резервата; над 188 музея и галерии; най-старото обработено златно съкровище в света. Древният град Перперикон се смята за един от най-големите храмове на Дионисий, Долината на тракийските владетели - Древната столица на тракийския цар Севт III отпреди повече от 2 000 години. Тракийските могили наброяват между 10 000 и 60 000, разкрити са около 1 000 гробни съоръжения и тракийски съкровища. Съхранено етнографското ни наследство, разполагаме с богат културен календар, занаяти, фестивална и празнична програма, древни традиции и обичаи, практикувани и до днес, форми на различни традиционни и съвременни културни събития, свързани с нематериалното наследство и съвременната култура. Това е основателна причина туризмът да заема все по-важно място в приходната част на бюджета.

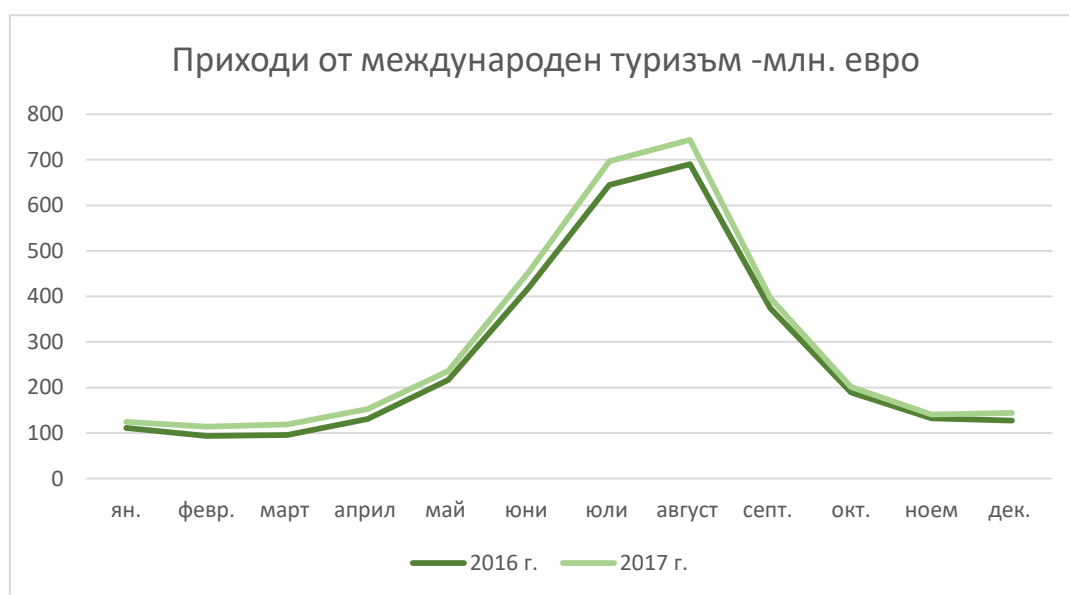
Кратка статистика

От 2014г. насам се наблюдава постоянна тенденция на увеличаване посещенията от чужбина с цел туризъм и бизнес. Лек спад от 2,9% се наблюдава през 2015г. През 2016, 2017, както и през първите четири месеца на 2018 възходящата тенденция продължава.

През 2016 година вътрешният пазар осигурява над 17.4 млн пътувания на туристи и екскурзианти(еднокдневни посетители) във вътрешността на страната. От началото на летния сезон до края на август

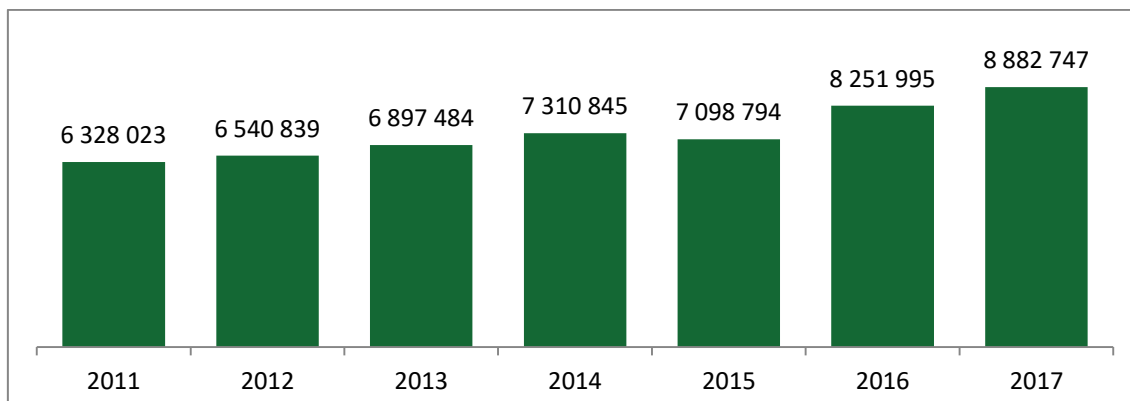
в страната са почивали 5.7 млн български граждани с цел „почивка и екскурзия“ и „посещение при роднини и приятели“. Постъпилите от тях приходи възлизат на 1.4 млрд лева, или средно по 245 лева на турист. Големи събития като фолклорните фестивали генерират над 2.2 млн пътувания свързани с традициите и обичаите и богатото фолклорно наследство. Над 180 други фестивала организирани по Оперативните програми на ЕС свързани с развитието на селските общини активизират програми свързани с етнографския, кулинарния, младежкия, екстремния еко и др, видове туризъм, Много от фестивалите са свързани със съвременните изкуства. Резервите в целогодишно предлаганите форми на балнео, СПА и уелнес туризма и културния туризъм са известни, но не добре представени на българския туристически пазар. През 2017 - културният туризъм в градска културно-историческа среда изпреварва като дял доминиращият досега морски туризъм [2, 3].

Приходите от международен туризъм възлизат на близо 6,9 млрд. лв. за 2017 г. Ръстът спрямо 2016 г. е 9,3% (Фигура 1) [4].

Фигура 1. Приходи от международен туризъм (Източник: БНБ; НСИ)

През 2017 г. общият брой туристически посещения на чужденци в България е 8 882 747 или със 7,6% повече спрямо 2016 г. (Фигура 2) [4].

Фигура 2. Туристически посещения на чужденци в България (брой) (Източник: НСИ)

Анализ

Според проучване, и за туристите, посещаващи страната за първи път, и за тези, за които настоящото посещение с цел почивка е поне второ, водещ мотив да изберат България са най-вече културните и историческите забележителности. Културният туризъм заема трето място сред българските граждани (12% през лятото), а извън активните сезони той се радва на 18.6% от родните туристи [1]. Това налага да се извърши анализ на тенденциите и на възможностите за рекламиране с цел привличане на повече посетители в културно-историческите обекти.

Данните показват, че чуждите туристи се информират Основно чрез туроператори и туристически агенции, както и интернет страници. Като слабости се посочват ниска ефективност на рекламните активности за практикувалите културен туризъм. Недостатъчна е информацията за България като дестинация културен туризъм. Недостатъчна и слабо развита е инфраструктурата, обезпечаваща достъпа до културно-историческото наследство на страната. Липсва достатъчна и съвременна интерпретация на културните обекти за туристите. Накратко разочарованието на посетителите може да се обобщи като некачествена и слаба реклама (първият предварителен досег с обекта), водещата до него инфраструктура (втори предварителен досег), и достатъчна и съвременна контекстуална интерпретация (същински досег).

Проучванията показват, че най-голямо недоволство при прекия досег с продуктите, свързани с културния туризъм, се дължи на липсата на един или повече от следните елементи:

- новост (източник на необичайно преживяване),
- вдъхновение (провокативно и стимулиращо въздействие),
- емоция (провокира различни емоции), разбиране (за характера на обекта/ събитието и неговата среда),
- качество (обслужване, ориентирано към потребителя).

Горепосочените недостатъци са тясно свързани с изграждането на специализирана инфраструктура. В много случаи, тя или липсва, или съоръженията са морално остарели, предлагат се единични услуги, а информацията е ограничена или недостатъчно атрактивна [1].

Тъй като културно историческият туризъм е на трето място в приоритетите на стратегията за устойчиво развитие на туризма между 2014 и 2030г, е необходимо да се обърне сериозно внимание не само върху рекламата и инфраструктурата, но и върху по-атрактивното и достъпно представяне на културното и историческо наследство.

Туристи с увреждания

Макар да липсва официална статистика за процента хора с увреждания (ХУ), осъществяващи туристически посещения на културно исторически обекти, можем да предположим, че относителният им дял не е висок. Причините за това са многобройни, ниски доходи на голяма част от тях, недостъпна среда и транспорт (важен фактор за тяхната мобилност), недостъпност на туристическите обекти.

Ратифицираната през 2012г от българския парламент Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания и други вътрешни нормативни актове дават важни законови предпоставки за осъществяване на потребностите от участие в културния живот на ХУ.

За целите на тази статия Интерес представлява да се изследват физически и дигитално недостъпните туристически обекти и продукти в България, за да се заостри вниманието към намиране на решения как те да станат достъпни.

Идеи за решения

Съществуват различни форми на осигуряване на достъпност до културния туризъм, като при ХУ има някои специфични изисквания за нейното осигуряване, с цел да бъдат удовлетворени техните специални потребности. Персонализирането на изживяването от досега до културата за групата на ХУ изисква осигуряването на многопластова достъпност (физическа, дигитална, сензорна) до туристическите обекти, за да бъде гарантиран достъпът до тях, независимо от типа на увреждането [6]. Както по-горе отбелязахме, липсата на комплексно сетивно възприятие и контекстуално разбиране се посочва като недостатък и от туристите без увреждания.

Проучване за уеб достъпност на сайтовете на някои туристически обекти

Често първоначалното запознаване на потенциалния потребител с услугата, продукта или обекта се случва онлайн. Обикновено за физическата достъпност на обекта може да се съди с голяма точност по достъпността на уеб сайта. ХУ в България изпитват затруднения с уеб достъпността на сайтове не само в областта на културата и туризма. Една от причините за това е ниската информираност за спецификата и потребностите на ХУ в онлайн средата, непознаването и неприлагането на стандартите и добрите практики, както и ползваните методи и технологии при изграждането на уеб сайтовете.

Редно е при оценка на уеб сайтовете на културно-исторически обекти да обърнем внимание най-напред на уеб сайта на принципала, отговарящ за тях. За съжаление той не е съвсем добър пример за достъпност: декларацията за достъпност и съответствие със стандартите и добрите практики на уеб сайта [8] не отговаря напълно на реалностите, тъй като от пръв поглед се забелязват несъответствия с посочените в нея стандарти. Наблюдават се неподходящо и несмислено озаглавени връзки (линкове), липсващ смислен алтернативен текст за изображенията, липса на начини за навигация в секциите (структурна ориентация), „акценти“ и „новини“, неспазване препоръките за цветови

контраст, вкл. В текстовата версия, където подобни грешки би трябвало в още по-голяма степен да са избегнати.

Според концепцията за промени в нормативната уредба по прилагането на чл. 30 от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания „...в съответствие с поетите ангажменти, Министерството на културата работи в няколко направления, свързани с осигуряване на равни възможности за участие в културния живот, гарантиране достъп до качествено образование, създаване на условия за достъпност на средата, както и достъп до културни обекти и до сградите на културните институти, както и непрекъснато усъвършенстване на законодателството в областта на интеграцията на хората с увреждания...“ [16].

Разминаването на цитата с реалните условия, както ще стане ясно и по-долу, потвърждава горепосоченото твърдение, че нивото на уеб достъпността обикновено отговаря на реалната физическа достъпност.

Не са малко проблемите и в сайтовете с информация за самите музеи. Като цяло може да се каже, че сайтовете са ползваеми, но се допускат грешки, които лишават част от ХУ от пълноценно изживяване и равен достъп до информация. Обект на изследването в настоящата статия са само част от сайтовете на музеите, тъй като обемът на подобно цялостно изследване би бил значителен. За представителност са избрани музеи от национално значение, музеи с общинско значение, възрожденски обекти, съвременни музеи, както и природни забележителности.

Важно е да се отбележи, че поради липсващ официален сайт на обектите крепостта „Нове“ край Свищов и пещера „Магурата“ не бе възможно проучване на тяхната дигитална достъпност.

Национален исторически музей

Очакването бе, че в уеб сайта на музея ще са налични изображения с описания, но според екранния четец в сайта няма изображения. В нито една от представените онлайн експозиции не бе възможно придвижване до каквото и да било изображение, защото всички те в кода на сайта са представени като декоративни т.е. само с естетическа

стойност като например да служат за фон. Това се случва ето така:
 [9].

Възниква въпросът дали тези снимки са наистина само за декорация, или предоставят смислена информация за зрящия посетител. Ако идеята е те да служат за декорация, проблем не съществува. Ако обаче те предават целенасочена информация, то:

1. Незрящият е подведен, че на страницата липсва визуална информация.
2. Незрящият е дискриминиран, тъй като не получава същата или близка за зрящия информация.
3. Програмистите на сайта са си спестили доста труд и възниква въпросът „защо“.

За съжаление йерархията на заглавията, които улесняват потребителите на екранни четци не е удобна. Принципно заглавията от ниво 1 означават заглавие на основното съдържание в сайта. Тук обаче заглавието от ниво 1 за всички страници е еднакво „Национален Исторически Музей“ и не е пряко свързано с текста и заглавията под него. Освен това заглавието е и линк към началната страница, какъвто вече съществува и е озаглавен „начало“.

Национален музей „Васил Левски“ – Карлово

И тук е допусната основната грешка на липсващ алтернативен текст към изображенията. На една от страниците основното заглавие се появява след текста вместо преди него, което обърква потребителите. Липсва всякаква обратна връзка за незрящия посетител при активирането на връзката към виртуалния тур.

Тревненските музеи

За по-малките музеи е финансово по-изгодно вместо отделни сайтове информацията за тях да бъде изложена в общ сайт по проект например. Такъв е случаят с музеите, църквите и занаятите в Трявна. За тях е изграден единен портал. Достъпността в него също не е на

необходимото ниво. При желание на незрящ посетител да ползва виртуалния тур например, не е известно дали фактически започва някакво действие на монитора. Дори да е активирана опцията, тя е трудно достъпна от клавиатурата, не е озвучена по никакъв начин, липсва каквото и да е описание на случващото се, неясно е предназначението на бутоните за управление, няма обратна връзка.

Бутонът за търсене няма смислен означение. Означен е с елемента `<span>`.

Ако се направи опит да се разгледа галерията със снимки, ще се установи, че линкът не се фокусира с клавиатура, което е проблем за неползващите мишка. На страницата на определен музей, галерията за него попада на фокус, но няма описание на снимките, които определено не би трябвало да са просто декоративни.

Идеята за закупуване на билети онлайн е чудесна, но достъпността и тук може много да се подобри. Никое от полетата за избор не е с уникален етикет, което обърква ползващите екранен четец при придвижване във формата с клавиш „таб“ тъй като не става ясно в коя категория ще се промени броят билети. Освен това процесът по плащането не е ясен. Заявява се само брой билети, категориите възрастен, ученик, пенсионер, име и фамилия, имейл адрес. Вместо бутонът да е озаглавен „напред“, е озаглавен „купи билетите“, което предполага, че се извършва финална стъпка от процеса. Подобен етикет за този бутон не е коректен, тъй като след въвеждане на исканите данни и активирането му има още стъпки – въвеждане на данни за заплащане.

Общински исторически музей в Царево

Сайтът на музея е малък, ползваем, но от гледна точка на достъпността се наблюдават възможности за подобрене. И тук се забелязват основни и често допускани грешки: липси при алтернативния текст към изображенията, повторение на идентични низове като алтернативен текст, разполагане на заглавия след основния текст, недостатъчен контраст, езикът на сайта не е програмно зададен [14].

Архитектурно-етнографски комплекс „Етър“ – Габрово

Липсва каквато и да било структура, изразена чрез хединги, към изображенията липсва алтернативен текст, не е зададен език на страницата, виртуалният тур е напълно недостъпен (неозаглавени бутони във флаш), недостатъчен контраст [14].

Етнографско-археологически музей – Елхово

В сайта на музея се срещат обичайните грешки с „празни“ линкове (връзки), недостатъчен контраст, липсващ алтернативен текст към изображенията, липсва правилно зададена структура на заглавията, менюто и формата за търсене са в средата на линейното разположение вместо в началото, формата за търсене не разполага с описателен етикет, за екранния четец липсва и бутон за търсене [18].

Теренни проучвания на физическата достъпност

Законът за културното наследство поставя изискването на равен достъп до музейните пространства за ХУ. За реализиране на ефективни решения за достъпността на ХУ до туристическите услуги са необходими и съответни улесняващи архитектурни и технологични предпоставки независимо от вида и степента на увреждането. Те са различни за различните увреждания (специални платформи, асансьори, екранни четци, лупи, очила, звукови и светлинни сигнали, маркиращи ленти и др. [6].

Физическият достъп до музейните експозиции на хора с увреждания в част от музейните сгради е осигурен чрез изградени рампи, асансьори и алеи (Къща музей „Васил Левски” – Карлово, Националният политехнически музей, Националният исторически музей, Националната галерия за чуждестранно изкуство и други). Хора с увреждания имат и достъп до специализираните сервизни помещения на музеите.

Осигуряването на физически достъп до музейни сгради и обекти, недвижими културни ценности, е свързано с извършването на проучване и изготвяне на индивидуални проекти.

В Наредба № 4 на Министерството на регионалното развитие и благоустройството от 01.07.2009 г. за проектиране, изпълнение и поддържане на строежите в съответствие с изискванията за достъпна среда за населението, включително за хората с увреждания (обн., ДВ, бр. 54/2009 г.; доп., бр. 54 от 2011 г.), в чл. 1 се определят изискванията при проектирането, изпълнението и поддържането на строежите (елементите на урбанизираната територия и на сградите и съоръженията) за осигуряване на достъпна архитектурна среда за цялото население, като се отчитат и специфичните нужди на хората с намалена подвижност, в т.ч. на хората с увреждания [11].

Изискванията на наредбата се прилагат и при извършване на реконструкция, основно обновяване, основен ремонт, преустройство, пристрояване и надстрояване на съществуващи елементи на урбанизираната територия и на сградите и съоръженията.

Национален исторически музей - София.

В музейния комплекс има осигурен достъп за посетители със специфични потребности за по-голяма част от експозициите. Налични са асансьори за горните етажи. Напълно достъпен паркинг и безплатен вход за ХУ. Предвидени са и някои аудиобеседи за запознаване с експозиции на музея.

Музеят предоставя:

- Интерактивна беседа „За първи път в музея”, която е адаптирана и за деца със специални образователни потребности;
- Адаптирана образователна програма „Първи стъпки в музея”;
- Изработен е формуляр-заявка за посещение на групи за адаптираните модули от образователната програма и/или ателиетата, който помага за по-добрата подготовка на водещия занятието.

Национален музей „Васил Левски“ Карлово.

В музейния комплекс има осигурен достъп за посетители със специфични потребности само за част от експозициите. Добра практика е, че информация за посетители, ползващи брайлово писмо, е поставена при входа на музея. За съжаление това не е достатъчно, тъй като тя е обща и липсват допълнителни информационни материали в достъпен формат. ХУ посещават музея безплатно.

Тревненските музеи

Голямата част от тревненските музеи носят духа и запазват архитектурата на Възраждането, което е и предпоставка за тяхната физическа недостъпност. От една страна поставянето на повдигащи съоръжения ще осигури достъп до етажите с експозиции, но от друга - би навредило на автентичния вид на сградите. Вътрешната архитектура също не позволява удобно придвижване с инвалидни колички например. Голяма част от експонатите са зад стъклени витрини, разбираемо няма и осигурен достъп до помещенията и обзавеждането им. Това е характерно за повечето музейни експозиции в България. Реалният проблем е, че липсва осигуряване на макети и достъпно алтернативно представяне на музеите.

Музей „Етъра“ попада в същата категория - недостъпен поради самото естество на възрожденския комплекс. Аналогично е положението за обектите в Копривщица, крепостта Царевец във Велико Търново и за много от възрожденските обекти.

Общински исторически музей в Царево

Историческият музей в Царево отваря врати 2012 г. и е един от модерните и достъпни 100 национални обекти в България – № 86. Мисията на музея е да опазва и популяризира наследството на Крайморска Странджа. Фондовете му съхраняват ценни археологически артефакти и експонати свързани с обредите и традициите на местното население и на прокудените през 1913 г. българи от Одринска Тракия.

Сградата му отговаря на съвременните изисквания, позволяващи физически достъп за хора с увреждания. Културната институция разполага с три етажа експозиционна площ – зала „Археология“, зала „Етнография“ и зала „Галерия“. Подът на залите, не е напълно хоризонтален, а е изпълнен със специални минимални наклони, които плавно се намаляват или увеличават за да се избегне необходимостта от стъпала. За достъп до горните етажи е предвиден модерен прозрачен асансьор.

Архитектурно-етнографски комплекс „Етър“ – Габрово

Комплексът е практически недостъпен за хора с двигателни увреждания поради обективното обстоятелство, че е замислен и изпълнен в духа на възрожденската архитектура.

Крепостта Нове - Свищов

Физически недостъпна за ХУ, независимо от вложените европейски средства за тази цел, с които са направени само достъпни паркинг и тоалетни. Крепостта е постлана с чакъл, който не позволява лесен достъп с инвалидни колички. Това обаче явно не е проблем за администрацията, която за разлика от повечето музеи, има входна такса за ХУ. Тази такса се плаща на каса, на около 1 км от обекта и при достигане до недостъпния обект, разочарованието е налице, защото срещу заплатената такса практически ХУ не получават никаква услуга.

Архитектурно-етнографски музей - Елхово

Доста недостъпен, асансьорът вече не функционира, но пък разполага с аудио гайд.

Пещера Магурата

Недостъпен обект, разположен доста далеч от паркинга, има доста дълги преходи и в самата пещера. Достъпна е само входната част.

Сензорна достъпност

Музеите и художествените галерии осъществяват дейност, свързана с осигуряването на равен достъп на посетителите до музейните пространства. Отправна точка в тази насока са текстовете на Закона за културното наследство, които предвиждат културните институти да осигурят подходящи условия за достъп до музейните експозиции на хора с увреждания (чл. 186, ал. 3 от Закона за културното наследство) [12].

В този смисъл реално се поставя акцент предимно върху физическата достъпност и под „равни условия“ се разбира възможността на физически достъп до експозиционните помещения, без да се имат предвид реалните потребности на хората, чиято сензорика е нарушена в една или друга степен. Това обаче практически изключва сензорното възприятие. Как например незрящ човек би могъл да си представи резбованите тавани в Даскаловата къща в Трявна или картина на Владимир Димитров – Майстора? Една беседа не би била достатъчна за създаване на адекватно и равностойно възприемане на принципа за еднакъв достъп. Следователно е необходимо алтернативно представяне на експозициите, което да създава съизмеримо или относително еднакво възприятие както у здравите хора, така и у ХУ.

Практически музеите са почти напълно недостъпни за хора със зрителен дефицит. Те могат само да слушат беседа от екскурзовод, като беседите обикновено се заплащат. Но в доста от обектите изнасят лекциите без заплащане за ХУ, особено за организирани предварително заявени групи. Беседите обаче не са подходящ метод за работа с хора с увреден слух, тъй като липсва жестомимичен превод или помещенията, в които те се изнасят, затрудняват допълнително слуха поради лоша акустика например.

Музеите би трябвало да работят не само за физическия достъп на хората с увреждания до експозициите, но и за образователното въздействие на експонатите върху хората с увреждания. То се постига чрез провеждането на адаптирани беседи и модули, специализирани образователни програми и работни ателиета, както и изготвяне на текстове на брайлово писмо за незрящи посетители (Национален исторически музей, Национален политехнически музей, Къща музей „Васил Левски” и други).

Още във въведението към настоящата статия посочихме, че един от недостатъците на действащия към момента подход спрямо чуждите туристи е липсата на подходящо представяне на туристическия продукт в лесни за разбиране вид и форма, съобразени с клиента, както и поставянето им в удачен контекст. Това пряко кореспондира с гореизложеното разминаване между достъпа до помещенията и липсата на възможността за адекватно възприемане на експонатите.

Археологическият музей – Варна е пример за физически недостъпен туристически обект (Фигури 3, 4 и 5). Това частично е компенсирано от дигиталната информация за музейните сбирки, предоставена във фоаето. Там (Фигура 6) има два сензорни информационни киоска от които можете да получите информация за експозицията, за местонахождението на по-важните и интересни експонати, да видите план с разположението на залите в музея.

Изводи от теренните проучвания на екипа

- Повечето от 100 НТО са физически и дигитално недостъпни за ХУ.
- Хора с увреждания посещават повечето музеи безплатно или срещу намалена входна такса. За съжаление в много от обектите това не е посочено на входа по съответния начин. Също така не е регламентирано при какви условия се третира техният придружител, което е особено важно при наличието на деца с увреждания. Вероятно това ще бъде регламентирано с приетите от Министерски съвет предложения за промени в ЗКН, в които се предвижда придружителите на ХУ да не заплащат входна такса [15].

- В доста от обектите се поставят затрудняващи странични изисквания за предварително информиране и заявяване на групите от ХУ със списъци.
- Дори и там, където са усвоени финансови средства за физическа достъпност за изграждане на платформи и асансьори, доста от тях са трудно използвани (особено тези по стъпалата са като грозни паметници) или вече повредени.
- В повечето обекти няма аудиогайдове, които да компенсират физическата и сензорна недостъпност.
- Повечето Интернет сайтове на 100 НТО не изпълняват напълно критериите за уеб достъпност.
- Необходимо е да се извърши изменение на подзаконовите актове, за да се регламентира достъпът до музеите на придружители на хора с увреждания и изработването на макети на движимите и недвижимите културни ценности за незрящи посетители.

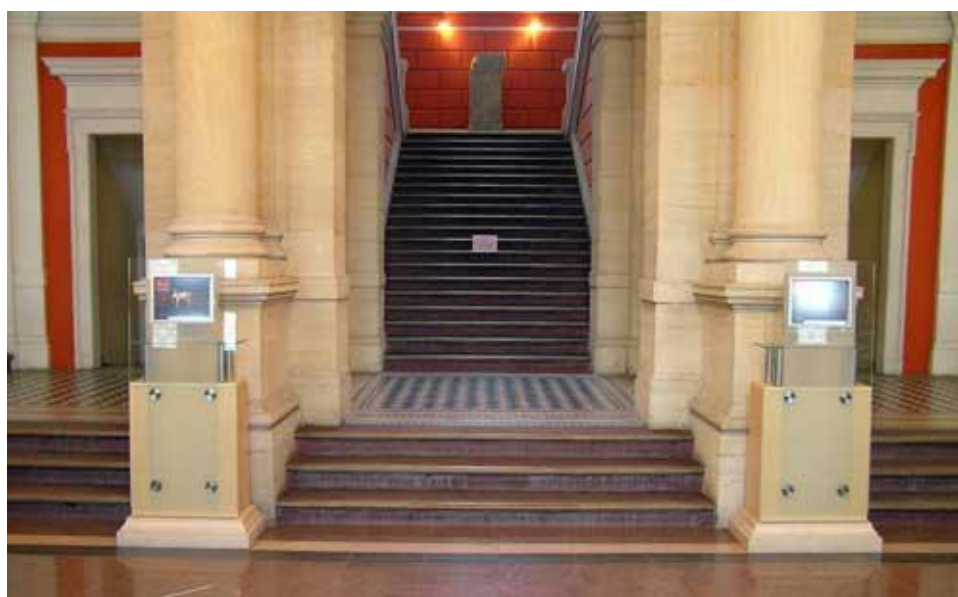
Фигура 3. Археологически музей – Варна

Фигура 4. Археологически музей – Варна

Фигура 5. Експозиция в археологически музей – Варна

Фигура 6. Фоае на Археологически музей – Варна

Благодарности

Изследванията в тази статия са подкрепени частично от Технически университет - Габрово по Договор 1808C/2018 (The work of the first author was supported in part by Grant 1808C/2018 of the Technical University of Gabrovo, Bulgaria).

Литература

1. Strategy for Steady development of Tourism 2014 – 2030 (Article in Bulgarian)
2. Marinova, G. The Cultural Tourism Leads in Bulgaria for 2017 (Article in Bulgarian), . <https://www.bloombergtv.bg/novini/2017-12-28/kulturniya-turizam-vodesht-za-balgariya-prez-2017>
3. Assoc. Professor Draganov R. Analysis of Tourism of 2017 (Article in Bulgarian), <http://tradenews.bg/wps/portal/tradenews/business/Turism%204>
4. Ministry of Tourism, Statistical Data (in Bulgarian), <http://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/statisticheski-danni/>
5. Sabev N. – Journey in the Dark Around the Virtual World (Article in Bulgarian), KIN, Volume 3, Veliko Tarnovo, Bulgaria, 2017
6. Bogdanova, G., Sabev, N. Accessibility of Tourist Services for People with Disabilities (Article in Bulgarian)
7. Kirov, S., Tourism for People with Disabilities, <http://fe.swu.bg/en/wp-content/uploads/8-32013.pdf>
8. Accessibility Statement of the Ministry of Tourism (in Bulgarian), <http://www.tourism.government.bg/bg/pages/dostupnost>
9. National Historical Museum, <https://historymuseum.org/>
10. Tryavna: Sights, Museums, Virtual Tours, <http://www.tryavna-museum.eu>

11. Order №4 of the Ministry of Regional Development and Public Works from 01.07.2009 About Design, Compliance and Maintenance of Constructions According the Requirements for Accessible Environment for the Population,, Including People with Disabilities (in Bulgarian) , (обн., ДВ, бр. 54/2009 г.; доп., бр. 54 от 2011 г.)
12. Law of the Cultural Heritage (in Bulgarian), Обн., ДВ, бр. 19 от 13.03.2009 г., в сила от 10.04.2009 г.; изм. с Решение № 7 от 29.09.2009 г. на Конституционния съд на РБ - бр. 80 от 9.10.2009 г.; изм. и доп., бр. 92 от 20.11.2009 г., в сила от 20.11.2009 г., изм., бр. 93 от 24.11.2009 г., в сила от 25.12.2009 г., бр. 101 от 28.12.2010 г., изм. и доп., бр. 54 от 15.07.2011 г., изм., бр. 15 от 21.02.2012 г., бр. 38 от 18.05.2012 г., в сила от 1.07.2012 г., бр. 45 от 15.06.2012 г., в сила от 1.09.2012 г., бр. 77 от 9.10.2012 г., изм. и доп., бр. 82 от 26.10.2012 г., в сила от 26.11.2012 г., изм., бр. 15 от 15.02.2013 г., в сила от 1.01.2014 г., бр. 66 от 26.07.2013 г., в сила от 26.07.2013 г., бр. 98 от 28.11.2014 г., в сила от 28.11.2014 г., изм. и доп., бр. 16 от 26.02.2016 г., в сила от 26.02.2016 г., бр. 52 от 8.07.2016 г.
13. National Museum „Vasil Levski“ – Karlovo, <http://vlevskimuseum-bg.org/bg/информация-за-посетители/>
14. Municipality Historical Museum – Tsarevo, <http://museumtsarevo.com/>
15. Free Admission for Companions of People with Disabilities in museums, „Dnevnik“ newspaper (Article in Bulgarian), https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2018/06/27/3207526_vhodut_v_muzeite_shte_bude_bezplaten_za_pridrujitelite/
16. Conception About Changes in Legislation Concerning the Implementation of Article 30 of UN Convention on the Rights of People with Disabilities, [HTTP://WWW.mc.government.bg/files/2621_Koncepcia.doc](http://WWW.mc.government.bg/files/2621_Koncepcia.doc)
17. Open Air Ethnographic Museum "ETAR" - Gabrovo, <https://www.etar.org/home.htm>
18. Ethnographic-Archaeological Museum - Elhovo, <http://www.museum-elhovo.com/>

Негослав Събев, Галина Богданова
Секция Математическа основи на информатиката, Институт по
математика и информатика, БАН, София, България
e-mail: g.bogdanova@gmail.com

Negoslav Sabev, Galina Bogdanova
Mathematical Foundations of Informatics Department, Institute of
Mathematics and Informatics, BAS, Sofia, Bulgaria
e-mail: g.bogdanova@gmail.com

<i>Научна поредица</i>	<i>Science series</i>
<i>Културно-историческо наследство:</i>	<i>Cultural and Historical Heritage:</i>
<i>опазване, представяне,</i>	<i>Preservation, Presentation,</i>
<i>дигитализация</i>	<i>Digitalization</i>
<i>Том 4, брой 2, 2018</i>	<i>Volume 4, Issue 2, 2018</i>

<i>Редактори</i>	<i>Editors</i>
<i>Петко Ст. Петков</i>	<i>Petko St. Petkov</i>
<i>Галина Богданова</i>	<i>Galina Bogdanova</i>

<i>Институт по математика и</i>	<i>Institute of Mathematics and</i>
<i>информатика, БАН</i>	<i>Informatics, BAS</i>

<i>РНБ „П. Р. Славейков”</i>	<i>RPL “P. R. Slaveykov”</i>
<i>Велико Търново, България</i>	<i>Veliko Tarnovo, Bulgaria</i>

ISSN: 2367-8038
Web: <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>